

LIEVEN VAN POTTELSBERGHE EN HET ONDERWIJS TE GENT IN DE ZESTIENDE EEUW *

door

Hilde DE RIDDER - SYMOENS
Bevoegdverklaard Navorsers N.F.W.O.

IV. LIEVEN VAN POTTELSBERGHE ALS WELDOENER

1. *De Sint-Michielskerk te Gent*

Zoals reeds gezegd bewoonde de familie Van Pottelsberghe-Van Steelant het Hof van Vinderhoute in de Hoogstraat te Gent, dicht bij de Poel. De Sint-Michielskerk was bijgevolg hun parochiekerk. Lieven was er kerkmeester (c. 1510)¹ en hij stichtte er de „Broederschap van de Zoete Naam Jezus” (1516)². Hij blijkt een van de grote begiftigers van deze kerk te zijn. In 1512 werden de zes nieuwe klokken voor het kleine torentje op de kruisbeuk betaald door de heer van Vinderhoute³. Over de inrichting van de privé-kerk „De Zoeten Naam Jezus” in de zuidelijke transeptarm van de kerk, wijdt Van de Veegaete uitvoerig uit in zijn reeds geciteerde bijdrage⁴. Opvallend waren de grafmonumenten van het echtpaar Van Pottelsberghe-Van Steelant en de grafzerken van hun kinderen evenals de glasramen, in 1517 aangebracht⁵ en het vroegrenaissance altaar dat in diezelfde kerk in 1525 werd opgericht⁶. Deze kunstwerken hebben de Beeldenstorm niet overleefd.

Als rijk en gearriveerd man heeft Lieven, geheel in de geest van de tijd, fundaties gesticht, jaargetijden, dagelijkse en wekelijkse missen laten lezen voor zijn zieleheil en dat van zijn familie. Vermogen bezat hij genoeg om hier grote sommen aan te besteden. Arme parochianen woonden die missen bij in ruil voor brood en geld. In 1513 stichtte hij zo ondermeer een jaargetijde in de parochiekerk van zijn ouders te Ak-

(*) Vervolg van de bijdrage in de *Handelingen XXXII* (1978) 101-131. Voor de gebruikte sigla en afkortingen zie daar.

(1) F. DE POTTER, *Gent van den oudsten tijd tot beden. Geschiedkundige beschrijving der stad*, 8 dln. Gent 1882-1901; anast. Gent 1975, dl. VII, 371.

(2) R.A.G., Sint-Michiels, nr. 895.

(3) DE POTTER, *Gent*, VII, 451; *Memorieboek der Stad Ghendt (1305-1793)*, ed. M. VAN DER MEERSCH, II, Gent 1854, 26.

(4) A. VAN DE VEEGAETE, Lieven van Pottelsberghe. Een Gents maecenas uit het begin der XVIe eeuw, in de *H.M.G.O.G.*, III (1948) 101 e.v.

(5) J. HELBIG, *De Glasschilderkunst in België. Repertorium en documenten*, II, Antwerpen 1951, 48. Afbeelding in de K.B.B., Fonds Houwaert, ms. II 6514, 28^v.

(6) Afbeelding uit de Atlas Goetgebuer (S.A.G., 82 d.H.I) bij Van de Veegaete, o.c., 97.

kergem⁷, in 1521 verkocht hij de prebende voor een jaargetijde te Waasmunster⁸ en in 1531 deed hij een stichting in de O.L.V.-kerk van Doornik te Merendree⁹. Ook verhoogde hij in 1529 de fundatie van zijn voorouders Lieven Steurtwaghen en Margriet Scheerers uit 1452 (n.s.) in de kerk van Lokeren¹⁰. Lievine van Steelant, weldoenster van het klooster van Baudelo stichtte daar een Jaargetijde¹¹. De belangrijkste fundaties werden door Lieven van Pottelsberghe echter voorbehouden aan zijn parochiekerk Sint-Michiels te Gent. In het fonds Sint-Michiels op het Rijksarchief te Gent, nr. 498, bevinden zich alle stukken betreffende de stichtingen van het echtpaar Van Pottelsberghe-Van Steelant ten voordele van de kerk en de armen van Sint-Michiels. Het oudste dateert van 14 april 1514. Het is een originele oorkonde gepasseerd voor de Schepenen van de Keure van Gent in aanwezigheid van de kerken dismeesters van Sint-Michiels. De lijst is indrukwekkend: dagmissen, weekmissen, jaargetijden, gelegenheidsmissen, loven, brood- en gelduitdelingen, ten belope van 185 Lb. 4 sch. 4 d. par. of 15 Lb. 8 sch. 8 d. gr. Vl. 4 d. par. voor salarissen en vergoedingen van personen en 12 Lb par. per jaar voor de kaarsen en het gebruik van de kerkelijke ornamenten. Deze sommen zullen betaald worden met de opbrengst van erfelijke losrenten die Lieven enerzijds gekocht heeft van wijlen Robert du Bois op de stad Gent voor een waarde van 76 Lb. par. of 6 Lb. 6 sch. 8 d. gr. Vl. per jaar (1 mei en 1 november) en anderzijds van wijlen Jan de Bouverie voor een waarde van 100 Lb par. per jaar (1 augustus en 1 februari).

De erfgenamen moeten deze fundaties nakomen. In 1521, naar aanleiding van de beurzenstichting, heeft hij nog enkele missen toegevoegd en de broodbedeling opgevoerd. Hiervoor heeft hij ondermeer een rente van 12 Lb per jaar van Wulfaert Snibbels op de stad Gent gekocht. Meer financies zijn aldus ter beschikking opdat de erfgenamen deze stichtingen in stand zouden kunnen houden¹². Bij de tweede beurzenstichting van 1529 worden vorige stichtingen bevestigd en vermeerderd. Tot in de details wordt alles geregeld, wie waar aanwezig moet zijn, wie wat krijgt, wie als „hoysr” in aanmerking komen als hij en zijn echtgenote of zijn kinderen zonder directe nakomelingen sterven, enz.¹³.

(7) R.A.G., Villain XIII, nr. 3881, 19^r en Sint-Michiels, nr. 498. In de middeleeuwen hing de Sint-Michielskapel af van Sint-Martinus te Akkerghem. Ze werd bediend door monniken van Sint-Baafs. In het 1e kwart van de 14e eeuw zijn beide kerken onafhankelijk geworden met eigen pastoors. De kerk van Sint-Michiels is erg verwoest door de Beeldenstorm. Zie *Archieven van de Oostvlaamse kerkfabrieken (oud regiem)* III, Bisdom Gent, Brussel 1977, 66 e.v.

(8) R.A.G., Villain XIII, nr. 3881, 13^r en Sint-Michiels, nr. 498; Hiëronymieten, nr. 43, 77^r-78^r; cfr. A. VAN DE VEEGAETE, o.c. 100-101.

(9) R.A.G., Villain XIII, nr. 3881, 13^v

(10) R.A.G., Sint-Michiels, nr. 498 en Hiëronymieten, nr. 43, 18^r-19^r, 79^r-79^v. Cf. *H.M.G.O.G.*, XXXII (1978) 102.

(11) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, 3e reeks, III, Sinaai*, Gent 1881, 53.

(12) R.A.G., Sint-Michiels, nr. 498 en Hiëronymieten, nr. 43, 65^r-68^r.

(13) R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 11^r-29^r. Deze dotaties staan in de stich-

In 1543 laat Lieve van Steelant een deel der missen die in Sint-Michiels gelezen worden, overbrengen naar de Hiëronymieten, die er dan ook de inkomsten van krijgen. Enkele jaren later, in 1546, na de dood van haar laatste zoon Frans, stelt ze nieuwe jaargetijden in ter gedachtenis van haar man en drie overleden zonen, Florens, Antoon en Frans. Uitgebreide brood en geldbedelingen voor de armen die deze diensten bijwonen, werden eveneens voorzien. Hiervoor wordt een kapitaal uitgetrokken van 51 Lb. 13 sch. 4 den. gr.¹⁴.

2. Het Kinderen Alijnshospitaal of Sint-Catharinagodshuis

Over de vete tussen de Gentse families Alijn of Alin en Rijm of Rim in het midden van de 14e eeuw werd reeds herhaaldelijk geschreven¹⁵. Een oorspronkelijke banale twist eindigde met doodslag. In 1362 werd als boete voor de genadeverlening beslist dat Simon en Goswin Rijm, de moordenaars, een jaarlijkse rente van 100 pond parisis zouden vastleggen voor de stichting van een godshuis en bovendien nog twee renten van elk 20 pond parisis voor de bouw van twee kapelanieën. De ouders van de vermoorde broers, Hendrik en Seger Alijn, stonden hiervoor hun huis op de huidige Kraanlei af. Het godshuis of hospitium werd beheerd door twee voogden. Rond 1513 stonden de twee voogden Niklaas Sersanders en Engelbert van Immersele hun voogdij af aan het echtpaar Van Pottelsberghe-Van Steelant. De gebouwen en de kapel waren in een erbarmelijke staat. Niet alleen herstelde Lieve de acht bestaande huizen, maar hij bouwde er nog acht bij. Zijn echtgenote en zoon Frans voltooiden zijn werk door de bouw van een nieuwe kapel (1543) en van het torentje aan de ingangspoort (1547/49).

Na de dood van Lieve van Steelant in 1563 ontstonden er moeilijkheden tussen de erfgenamen van de stichters en de erfgenamen van Lieve van Steelant die eveneens, maar een verre, afstammeling was van de Alijns¹⁶. De vier kollators, Ingelbert van Immersele, Niklaas Sersan-

tingsakte van de beurzen in het Hiëronymietenklooster omdat de Fraters van het konvent belast waren met de uitvoering ervan, cf. *ibidem*, 21^r-21^v.

(14) R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 90^r-93^v; nr. 46; nr. 48; S.A.G., Reeks 301, nr. 96, 176^r-176^v; nr. 100, 52^r-55^r.

(15) J. DE SAINT-GENOIS, *Origine de l'hospice de Sainte-Catherine dit Kinderen Alyn's hospitaal à Gand. Histoire d'un procès criminel du XIVe siècle, Messenger des sciences historiques*, 1850, 98-138; P. ROGGHÉ, *Het Alinshospitaal te Gent [XIVe], Appeltjes van het Meetjesland*, XVI (1965) 132-145; E. LUYCKX-FONCKE, *Het Hospies der Kinderen Alyn of Alijnsgodshuis te Gent, Oostvlaamse Zanten*, XXXVII (1962) 151-177 (met illustr.); R. VAN DER LINDEN, *Het Kinderen Alijnshospitaal te Gent of het nieuwe museum voor Volkskunde* (1363-1963), *Kultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen*, Gent 1963, 69-93 (met illustr.); R. HAESERYN, *Het Gentse Museum voor Volkskunde in het Kinderen-Alynshospies aan de Kraanlei te Gent, Tijdschrift van het Gemeentekrediet van België*, XXVIII, nr. 109 (1974) 165-176 (met illustr.).

(16) *Annuaire de la noblesse de Belgique*, 1863, 233-350; J. DE HERCKEN-RODE en M. DE VEGIANO, *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, suppl. II, Gent 1866, 1735.

ders, Cornelis van Pottelsberghe en Jan van Steelant, verschenen voor de Raad van Vlaanderen op 14 december 1571. Daar werd beslist dat de vier voogden samen zouden instaan voor het beheer en de toewijzing van de achttien proven (zes voor Sersanders, zes voor Van Immersele, drie voor Van Pottelsberghe en drie voor Van Steelant)¹⁷. Nog in 1850 wees de familie Van Pottelsberghe drie van de achttien beschikbare woningen met de daaraan gekoppelde inkomsten toe.

Tot het midden van de 19e eeuw werd dit hospies inderdaad nog bewoond door 18 vrouwen. Vanaf 1883 diende het als beluik voor arbeidersgezinnen (eigenaar was de Heer van Loo-Pieckaert). In 1941 kocht het Gentse stadsbestuur het hele kompleks, het werd 12 jaar later als historisch monument geklasseerd en in 1960 werd het museum voor Volkskunde erin ondergebracht. De huidige gebouwen zijn in hun zestiende-eeuwse toestand gerestaureerd. Boven de ingang prijken de wapens van de families Sersanders, Van Immersele, Van Pottelsberghe en Van Steelant. Naast het altaar in de kapel was voorheen een koperen plaat te zien met de vermelding van de stichtingen gedaan door Ingelbert van Immersele, burggraaf van Stad en Land van Aalst, en Jonker Niklaas Sersanders en door de Van Pottelsberghe-Van Steelants. Op die plaat is naast de stichting van de acht aanvullende proven ook sprake van zestien broodbedelingen¹⁸.

3. De Hiëronymietenschool te Gent

Hoewel er geen monografie bestaat over de school van de Broeders van het Gemene Leven te Gent - Klerkenhuis, Patersschool of Huis van Sint-Jeronimus genoemd — biedt de recente literatuur over de Orde voldoende gegevens om haar 130-jarig bestaan te schetsen¹⁹. De eerste vermelding van de Broeders te Gent treft men in 1438, hoewel ze blijkbaar reeds vroeger te Gent gevestigd waren, en wel in het Geraard de Duivelsteen (a° 1429)²⁰. In 1438 schenkt Jan van Impe, priester van Sint-Jan, aan de Hiëronymieten het „Huus van Calcken” naast het Geraard de Duivelsteen (thans Nationale Bank). De andere aanpalende huizen worden gekocht zodat het klooster in het begin van de zestiende eeuw het hele huizenblok tussen de Nederschedestraat (thans voor een deel verdwenen door de Limburgstraat en de Geraard de Duivelstraat), de Wijdenaard (thans Bisdomein) en de Schelde bezat. Om in hun onderhoud te voorzien beschikten

(17) Ch.-L. DIERICX, *Mémoires de la ville de Gand*, II, Gent 1815, 552-553.

(18) K.B.B., ms. 16.901, 231^r en B.U.G., G. 11.766, 85^r; E. LUYCKX-FONCKE, *o.c.*, 162

(19) Bronnen en literatuur vindt men vermeld in *Monasticon Fratrum Vitae Communis. I. Belgien und Nordfrankreich*, Brussel 1977, 47-69; Gent, *Domus Sancti Jheronimi* door N. GEIRNAERT (Archief- en Bibliotheekwezen in België, Extra-nummer 18); J. ROEGIERS, *Inventaris van het Archief van het bisschoppelijk seminarie te Gent*, Brussel 1970, 1-16.

(20) In een achttiende-eeuws hs in de K.B.B., ms. 16.481-2, 107^r begint de geschiedenis van het Gentse klooster aldus: „Gandavi in Flandria domus St. Hieronymi ad fluvium Scaldim anno 1429 constructa fuit in veteri arce Gerardi Villani cognomento Diaboli...”. Cf. DE POTTER, *Gent*, IV, 525.

de Broeders over cijnsen en renten verspreid over heel Oost-Vlaanderen. Hun voornaamste bron van inkomsten vloede echter voort uit het kopiëren en verluchten van handschriften, het inbinden van boeken, de verkoop van schrijfmateriaal en het verstrekken van onderwijs²¹. De eerste sporen van een Latijnse school voor gevorderden (12/13 jaar à 16/17 jaar) vindt men in 1462. De school zou echter teruggaan tot aan de vestiging van de Broeders te Gent²². Op het einde van de vijftiende en in de eerste helft der zestiende eeuw behelsde het over vier jaren gespreide programma, godsdienst, grammatica, Latijn, Grieks en de Artes Liberales of Schone Kunsten²³. Handenarbeid, waarschijnlijk kopiëer- en bindwerk, werd er ook aangeleerd²⁴. Het was geen armenschool, wel een publieke Latijnse school waar tegen betaling onderwijs verstrekt werd aan kinderen van Gentse burgers (*intranei*) en aan kinderen die uit het hele bisdom Doornik kwamen (*extranei*). Deze laatsten waren intern en logeerden in het klooster van de Broeders. Arme kinderen konden er ook terecht dank zij liefdadigheid en mecenaat (gratis onderdak, legaten, beuzenstichtingen)²⁵. Een van die stichtingen was bijvoorbeeld die uit 1518 van Pieter van de Vivere. Hij schonk bij testament 48 Lb. gr. om vier arme scholieren te onderhouden. Ze moesten 13 jaar oud zijn en reeds een elementaire kennis Latijn bezitten²⁶. In 1557 voorziet kanunnik Jan Pollet, eveneens uit Rijsel, 192 Lb. par. om drie studenten te onderhouden, een in het klooster te Gent en twee in een universiteit²⁷. De belangrijkste echter was de Stichting Vinderhoutte door Lieven van Pottelsberghe in het leven geroepen, en waarover verder meer.

De school van de Hiëronymieten had een goede reputatie. Volgens het Dagboek van Van Campene²⁸ telde ze in het begin der zestiende eeuw een twee- à driehonderd leerlingen. Toekomstige universiteitsstudenten kregen er alleszins een behoorlijke basis van dikwijls voortreffelijke leraars zoals de dichter Cornelius Musius (Muys) uit Delft (1503-1572) en de filoloog Christiaan Massaeus (Massieu of Maseeuw) uit Waasten (1469-

(21) *Monasticon*, 51 e.v.; E. DHANENS, Le scriptorium des Hieronymites à Gand, *Scriptorium*, XXIII (1969) 361-379; J. ROEGIERS, De oprichting en de beginjaren van het Bisschoppelijk Seminarie te Gent (1569-1623), *H.M.G.O.G.*, XXVII (1973) 27-35, 152-160; DE POTTER, *Gent*, IV, 521-528.

(22) *Monasticon*, 56.

(23) A. CASSIMAN, De Moderne Devotie in Oost-Vlaanderen, *Ons Geestelijk Erf*, XXVI (1952) 164-170; zie ook T.W. BROEDERS, *Geert Groote en zijn invloed op het onderwijs*, Tilburg 1931 (opvoedkundige brochurereeks, nr. 61) en W. LOURDAUX, De Sint-Maartensschool te Leuven. Moderne Devoten en Onderwijs, een omstreden probleem, *Bijdragen. Tijdschrift voor Filosofie en Theologie*, XXXVII (1976) 172-211 (*Studia Historica Lovaniensia*, nr. 52).

(24) *Monasticon*, 57.

(25) A. CASSIMAN, o.c., 164 e.v.

(26) R.A.G., Hiëronymieten, nr. 51; *Monasticon*, 57 en J. ROEGIERS, *Op-richting*, 29, 42, 160.

(27) DE POTTER, *Gent*, IV, 535-536.

(28) C. en Ph. VAN CAMPENE, *Dagboek behelzende het verhaal der merkwaardigste gebeurtenissen voorgevallen sedert het begin der godsdienstberoerten tot den 5e april 1571*, ed. F. de Potter, Gent 1870, 317.

1546)²⁹. Niet alleen Gentenaars of Groot-Gentenaars zoals Lodewijk van Vlaanderen, heer van Praet, later gouverneur van Vlaanderen, volgden les bij de Broeders vooraleer zich in de Leuvense artesfakulteit in te schrijven (8 februari 1501)³⁰ maar ook van ver buiten Gent kwamen leerlingen er hun humanioraopleiding genieten. Vermelden we hier slechts Josse Bade (1462-1535), typograaf en humanist³¹ die gelijktijdig met Lodewijk van Vlaanderen bij de Broeders verbleef. Talrijke koorknapen en geestelijken uit Waasten, Brugge, Sint-Omaars, Brussel, Kortrijk werden in het Jeronimushuis te Gent ondergebracht³².

Tegen het midden van de 16de eeuw is haar bloei echter voorbij. Volgens J. Roegiers schijnen zowel uitwendige sociaal-ekonomische en algemeen-religieuze als inwendige, organisatorische factoren een rol gespeeld te hebben. Hoe dan ook, in 1569 wordt het Hiëronymietenklooster met school opgeheven. Het bisschoppelijk seminarie, opgericht volgens de desiderata van het Trentse koncilie, neemt haar intrek in de gebouwen van de Broeders en de resterende goederen, evenals de beurzenstichtingen worden overgenomen³³.

Over de belangrijkste beurzenstichting in het Jeronimushuis te Gent, die van Lieven van Pottelsberghe en van Lieve van Steelant, willen we het nu meer in detail hebben. Ter herinnering aan het overlijden van hun zoon Florens in de Franse universiteitsstad Orleans in 1517 stichtten de echtelieden bij akte van 25 juli 1521 tien beurzen voor arme studenten in de Hiëronymietenschool aan de Nederscheldestraat te Gent. Waarom de keuze juist op deze school viel is moeilijk te achterhalen. Kreeg Lieven er zelf meer gevorderd onderwijs of werden zijn zonen er voorbereid op de universiteit? De akte wordt verleden voor de schepenen van de Keure van Gent en er werden vier gelijke eksemplaren opgesteld, een voor de fundateurs, een voor het Konvent, een derde voor de Kerkmeesters en Heilige-geestmeesters van Sint-Michiels, de vierde tenslotte voor de stad „omme gheleyt te wordene int secreet van scepenen van den keure”³⁴. Lieven van Pottelsberghe schenkt de Broeders 34 pond, 3 schellingen en 4 penningen groten in eeuwige rente om tien „kinderen van goeden

(29) *Monasticon*, 58-59; zie over deze figuren de bibliografie bij A. GERLO en H. VERVLIET, *Bibliographie de l'Humanisme des Anciens Pays-Bas*, Brussel 1972, 413 (Musius) en 400 (Massaeus).

(30) Over Lodewijk van Vlaanderen: *Monasticon*, 60; L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter 1979, 54; A. SCHILLINGS, *Matricule de l'université de Louvain*, III, Brussel 1958 (K.C.G.) 211, nr. 133.

(31) *Monasticon*, 60; *Biographie Nationale*, I, Brussel 1866, 610-616.

(32) *Monasticon*, 60-61; DE POTTER, *Gent*, IV, 534.

(33) J. ROEGIERS, *Oprichting*, 30-33, 83, 152-161.

(34) De registratie van de akte gebeurde in de Jaarregisters van de Keure: S.A.G., reeks 301, nr. 76, 185^v-187^v. Een afschrift vindt men in R.A.G., Fonds Sint-Michiels, nr. 498; een eksemplaar zat in het persoonlijk archief van Lieven van Pottelsberghe zoals blijkt uit de inventaris van het sterfhuis: R.A.G., Villain XIII, nr. 3881, 2^v. Het eksemplaar van de Hiëronymieten is „ghecasseeert” of „ghedoodt” door de nieuwe akte van 1529: R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 32^v. De akte in het Schepenregister is doorstreept en *in margine* staat op fol. 185^v „Ghedoodt bij consente van de partien int contract...”.

name en de fame van vader en de moeder goede eersame lieden kinderen grooten last hebbende..." te onderhouden, zeven van hen te Gent in het Fratershuis en drie aan een vermaarde universiteit. De jongens worden voorgedragen door de fundateurs of hun erfgenamen. De zeven scholieren moeten tussen 10 en 12 jaar zijn en zij kunnen slechts vier jaar in het Konvent blijven, tenzij bij hoge uitzondering een jaar langer. De rektor van de Hiëronymietenschool onderzoekt dan wie van die zeven scholieren het meest geschikt is om naar de universiteit te gaan. Drie onder hen worden aangeduid, en zo er geen drie in aanmerking komen, worden de toekomstige universiteitsstudenten van elders gehaald. De studenten moeten bij voorkeur naar Leuven gaan, of naar een eventueel op te richten universiteit in Vlaanderen, Artesië of Henegouwen. Te Leuven worden ze onderhouden „van logyste, eete, dranc ende bedden met datter toebehoort in een vanden pedagogien, hueren properen huuse oft anderen priveen huuse dat zij wel bewaert worden". Onder dat „properen huuse" moet zonder twijfel de Sint-Maartensschool van de Moderne Devoten verstaan worden. Deze school rekruteerde haar scholieren uit de grote steden van Brabant en Vlaanderen. Ze kregen er onderricht in de grammatica vanaf hun twaalfde jaar. Na vier jaar studie schreven sommigen van deze koinmensalen zich in aan de universiteit, normaliter in de artesfakulteit. Ze bleven dan gehuisvest in het Sint-Maartenskonvent dat dan als een soort universitair kollege fungeerde. In 1524 doet de Sint-Maartensschool een aanvraag tot inkorporatie bij de universiteit. Vandaan zullen studenten er, zoals in ieder ander Leuvens kollege, nog slechts kost en inwoon en herhalingslessen krijgen³⁵.

Wat nu de zeven scholieren te Gent betreft: „Item zullen de voornoemde VII scolieren zijn nu en de teewelicken daghen tafelisten ofte alsomen dat andersins zecht, commensalen vanden Ilen taefele ofte Iie cost binnen de voorn. huuse". Deze indeling in drie tafels komt overeen met de situatie in de Leuvense kolleges waar voor de maaltijden drie diensten waren voorzien met een kwalitatief en kwantitatief onderscheid in spijs en drank. De eerste tafel was bestemd voor de *magistri* en de zeer rijke studenten, de tweede voor de gegoede studenten en de derde tafel was voor de armen. Een studentenbeurs kwam ongeveer overeen met de kostprijs van de derde tafel. In 1500 bijvoorbeeld bedroeg de beurzenstichting van Godfried van Gompel in de pedagogie de Burcht te Leuven 20 Rijns gulden (= 3 Lb. 6 sch. 8 den. gr.) en de kostprijs van de derde tafel was er in 1512 18 Rijns gulden (= 3 Lb. gr.), de tweede bedroeg 24 Rijns gulden (= 4 Lb. gr.), de eerste 30 Rijns gulden (= 5 Lb. gr.)³⁶. In de Hiëronymietenschool te Gent betaalden „... de anderen

(35) W. LOURDAUX, De Sint-Maartensschool te Leuven. Moderne Devoten en Onderwijs, een omstreden Probleem, in *Bijdragen. Tijdschrift voor Filosofie en Theologie*, XXXVII (1976) 172-211; zie voor verdere bibliografie *Monasticon*, 79-82.

(36) E. DE MAESSCHALCK, De criteria van de armoede aan de middeleeuwse universiteit te Leuven, in *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, LVIII (1980) 346. Zie ook van dezelfde auteur, „Scholarship grants and colleges, established at the university of Louvain up to 1530", in *The Universities in the late middle ages* (Mediaevalia Lovaniensia, series I / studia VI), Leuven 1978, 484-494 en

scolieren huerlieden cost coopende in de Iie taefele tzij dat zij andere scolieren vanden Iien taefele ofte Iie cost gheven ieghenwordicht oft naemaels gheven zullen XIII, XV of XVI Vlaemschen croonen", wat overeenkomt met een bedrag van 2 Lb. gr. 16 sch. gr., 3 Lb., 3 Lb. 4 sch. gr.. De stichters rekenen 3 Lb. gr. per jaar per kind voor de kost, wat ongeveer overeenkomt met de derde tafel te Leuven in de artesfakulteit. In de hogere fakulteiten lag de gemiddelde beurs iets hoger. In 1521 bedroeg de prijs voor de maaltijden in het Juristenkollege 26 Rijns gulden of 4 Lb., 6 sch., 8 den. gr. en in 1522 in het H.-Geestkollege (teologie) 24 Rijns gulden of 4 Lb. gr.³⁷. Ook de andere grote scholen te Gent schijnen het tarief van de Hiëronymieten aan te rekenen zoals blijkt uit de stichtingsakte.

De zeven scholieren zitten samen aan een tafel, naast die van de meester. Ze slapen samen in een slaapzaal, twee per bed. De fundateurs bepalen wie alleen mag slapen. Een zieke of een kind dat lijdt aan *scoorfe* (schorft) of *dropich* (drope = kwaadaardige huiduitslag) moet steeds alleen slapen. Voor de tien scholieren gelden nog de volgende richtlijnen: scholieren of studenten die hun studies opgeven of die wegens wangedrag worden weggezonden moeten onmiddellijk vervangen worden zodat er steeds tien bursalen zijn. Zieke jongens mogen niet naar huis gezonden worden maar moeten in het konvent verzorgd worden zoals de geproteste broeders. De tien scholieren zullen ten eeuwigen dage „de tien scolieren van M^{er} Lievin van Pottelsberghe" heten en om hen goed te onderscheiden moeten ze steeds, zowel te Gent als te Leuven, in uniform lopen, *cleerckwijs*, met een roodlaken bovenkleed en een zwarte bonnet. Hierdoor worden ze ook „*les rouges robes*"³⁸ of de *Rookeerels clerckins*³⁹ genoemd. De fundateurs sommen in de akte nog de eerste tien scholieren op⁴⁰, ze wijden uit over het kollatierecht (wie ze als *boys* beschouwen) en over de financiële aspecten. Tot slot richten ze nog een aantal diensten in in diverse kerken, maar toch hoofdzakelijk in de Sint-Michiëlskerk, ter nagedachtenis van Florens die in Orleans gestorven is, van hun andere kinderen, hun ouders en henzelf. De Fraters krijgen bovendien nog 10 sch. 5 den. gr. jaarlijkse erfelijke rente voor de dekking van de onkosten van het houden van „eenen grooten parchamynen bouc oft register" waarin de akten in verband met de fundatie moeten genoteerd worden. Dit register

Beurzen en colleges te Leuven in de 15de en de 16de eeuw, in *Spiegel Historiae*, XIII, nr. 9 (1978) 556-563.

(37) E. DE MAESSCHALCK, *Criteria*, 346-347.

(38) R.A.G., Hiëronymieten, nr. 50: copie van de collatie van een provene of prebende bij de Broeders „y estudians et aprendans la langue latine que on dist les rouges robes" d.d. 31-10-1568.

(39) DE POTTER, *Gent*, 534. De Potter geeft een analyse van de verscheidene akten der stichtingen op de blz. 528-535.

(40) De lijst van alle bursalen staat kronologisch in R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 82^r-89^v (1521-1548) en 95^r-99^v (1546-1565). Ze werd door V. VAN DER HAEGHEN in alfabetische vorm overgenomen, echter zonder volledige vermelding van latere bijvoegingen, in *Inventaire des Archives de la ville de Gand. Etablissements religieux*, Gent 1887, 99-102.

is verdwenen. Een analoog boek echter bestaat nog steeds voor de vernieuwde stichting van 1529.

Enkele maanden later, in november/december 1521, krijgt deze fundatie reeds een aanvulling. Het kapitaal wordt verhoogd met een jaarlijkse rente van 12 Lb. gr.⁴¹.

Op 12 maart 1526 (n.s.) werd de stichting van 1521 inhoudelijk gewijzigd op drie punten⁴². Vooreerst wordt gespecificeerd dat een bursaal niet aan de universiteit te Leuven mag beginnen vooraleer te zijn ingewijd in de logica van Aristoteles. In verband met de zieke scholieren hebben de rector en de broeders bij Lieven van Pottelsberghe geklaagd dat ze over onvoldoende middelen beschikken om de zieke jongens adekwaat te verzorgen en zelfs de gezonden behoorlijk groot te brengen. Wat de zieken betreft krijgt het konvent de toelating om diegenen die zijn aangetast door een besmettelijke ziekte naar een hospitaal of andere instelling over te brengen. Bij ongeneeslijke ziekten, zowel mentale als fysieke, kan de scholier vervangen worden. Om de stijgende kosten tegen te gaan werd dan nog volgende regeling getroffen: per student te Leuven krijgen de Fraters 20, 25 of 30 sch. gr. extra en per leerling in het fraterhuis bedraagt dit 6,7 of 8 sch. gr. per jaar. Bovendien krijgt ieder universiteitsstudent 13 sch. 4 den. gr. Vl. en ieder fraterkind 3 sch. 6 den. gr. per jaar als tussenkomst in de onkosten voor boeken, papier, pennen, kaarsen, reizen, promotiekosten met de daaraan gekoppelde wijn, brandhout, reparatie van kleren. In totaal zullen de Fraters kunnen beschikken over 80 Lb. gr. Vl. om de onkosten te dekken.

Waarom Lieven van Pottelsberghe er in 1529 toe overgaat om de beurzenstichting van 1521 vrij grondig te wijzigen weet ik niet. In plaats van 10 beurzen worden het er 13, nu echter slechts voor scholieren in het Hiëronymietenkonvent te Gent. De universiteitsbeurzen zijn weggefallen nadat de tweede termijn van 4 jaar verstreken was (1521-1525, 1525-1529). Houdt dit verband met de omschakeling van het Leuvense fraterhuis tot universitair kollege? Of werden de Leuvense studenten te duur en wenste Lieven hetzelfde bedrag eerder te spenderen aan een groter aantal Gentse bursalen? Nochtans werkte het systeem goed. In bijlage geef ik de tekstuitgave van de bursalen tussen 1521 en 1529. Op een na werden ze allen in het Leuvense universiteitsmatrikel weergevonden. Ze logeerden er blijkbaar in het Hiëronymietenkonvent en volgden de lessen in de Zeven Vrije Kunsten in de pedagogie te Burcht (Castrum)⁴³. In de stichtingsakte stond evenwel

(41) S.A.G., reeks 301, nr. 77, 54^r. Het „bouc van den fundatie” van 1529 bevat niet meer de stichtingsakte van 1521 vermits deze vervangen was. Kopies echter van de financiële transakties die de stichting moesten spijzen en die overgegaan waren op de nieuwe stichting werden er wel in genoteerd: R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 32^v, 65^r-68^v.

(42) S.A.G., reeks 301, nr. 81, 127^r-127^v; vermelding in R.A.G., Villain XIII, nr. 3881, 3^r.

(43) De Leuvense artesfakulteit was opgesplitst in vier pedagogieën waar dezelfde cyclus werd onderwezen (De Burcht of *Castrum*, Het Varken of *Porcus*, De Valk of *Falco* en De Lelie of *Lilium*). Zie over de artesfakulteit *De Universiteit te Leuven 1425-1975*, Leuven 1975, 87-98.

geformuleerd dat ze naar een „vermaerde universiteyt” mochten gaan „omme aldaer te studerene in alzulcke faculteyt als zij nudts ende bequaemste bevonden worden tzij gheestelic of weerlic”. In de praktijk werd het de artesfakulteit van de Leuvense Alma Mater. Vermeld dient ook dat Lievens scholieren in het matrikel in de lijst der *divites* of rijken staan genoteerd, d.w.z. in de lijst van die artesstudenten die ofwel over een geregeld inkomen beschikken dat ze krijgen van hun ouders of dat voortvloeit uit een patrimonium, beneficies of renten, of uit een beurs die toereikend genoeg was om in een pedagogie de pensioenprijs te betalen voor de derde tafel⁴⁴. In ons geval was het bedrag van de beurs berekend op de tweede tafel.

Op 20 mei 1529 verschijnen Lieven van Pottelsberghe en Lieve van Steelant, samen met de pater, rector en Fraters van het Huis van Sint-Jeronimus weer voor de schepenen van de Keure van Gent en de Kerke-meesters en Heiligegeestmeesters van Sint-Michiels om een nieuwe fundatie te stichten⁴⁵. In feite is de akte van 1529 in heel grote mate een overname van de akte van 1521 samen met de aanvullingen van 1526.

Enkele wijzigingen zijn aangebracht.

1. Dertien in plaats van tien scholieren. Alle dertien scholieren krijgen onderwijs in het fraterhuis te Gent. Er is geen sprake meer van een universiteit.

2. De leeftijd van de scholieren bedraagt nu 12 à 14 jaar i.p.v. 10 à 12 jaar.

3. Voor de tweede tafel betaalde een kommensaal in 1521 3 Lb. gr., in 1529 3 Lb., 10 sch. gr. Van Pottelsberghe voorzag hiervoor per kind 2 Lb. 10 sch. gr. per jaar⁴⁶.

4. De kinderen slapen nu in een kamer met 7 bedden. De bedverdeling blijft dezelfde als in 1521.

5. De dertien scholieren beschikken, zoals de 7 Gentse scholieren uit 1521, over 6 gr. zakgeld per jaar plus over een supplement van 3 sch. 6 den. gr. voor materiële onkosten.

6. Na vier jaar moeten de scholieren het huis verlaten. De mogelijkheid bestaat dat ze zich verder aan een universiteit gaan bekwamen of een ambacht leren of in de geestelijke staat treden. Deze mogelijkheden waren dezelfde als die van de 7 scholieren uit de eerste stichting. Wie de verdere studies betaalt wordt niet vermeld.

7. Ook ditmaal moet een boek aangelegd worden door de Fraters. Ze krijgen hiervoor een vergoeding van 10 sch. 5 den. gr. onder de vorm van een erfelijke jaarrente. Dit *Bouc van onsen fondatie der XIII scolieren inden huuse van S. Jeronymus te Ghendt* is thans nog bewaard. Het is in perkament en bedraagt 2 ff. + 151 genummerde ff. en is vervat in een

(44) E. DE MAESSCHALCK, *De criteria*, 353.

(45) Tekst in S.A.G., serie 301, nr. 84, 217^v-222^v; R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 1^r-30^v; nr. 45 (afschrift akte); vermelding van een van de originelen in het sterfhuys van Lieven in R.A.G., Villain XIII, nr. 3881, 13^r, 13^v. In het A.R.A., Familiefonds De Lalaing, nr 1336 bevindt zich een 18e-eeuwse kopie van de akte van 1529 met de geschiedenis van de fundatie.

(46) cfr. akte van 21 maart 1543, zie p. (11) en noot 48.

Iederen band met blindstempels en restanten van twee koperen sloten⁴⁷. Naast een getrouwe kopie van de stichtingsakte, mooi verdeeld in kapitels (fol. 1^r-30^v) bevat het *Bouc* vidimi van allerlei geldoverdrachten ten voordele van deze fundatie en van de diverse kerkelijke stichtingen (fol. 32^r-82^r, 90^r-94^r) evenals een lijst van de bursalen (fol. 82^v-89^v en fol. 95^r-99^v). De rest van het manuscript is blanco gelaten.

Ik kan hier niet dieper ingaan op de scholieren zelf. Bij het over-
schouwen van de naamlijst en van de toevoegingen blijkt evenwel dat sommige kinderen tot de familie van de stichters behoren (vb. Sturtewaghen, Steelant) en dat heel wat zonen van Gentse of Vlaamse burgers en ambachtslieden genoten hebben van Lievens beurs. Kinderen van de families De Baenst, Blomme of Bloeme, Van der Burcht, Van Edingen, Heylinck, Key, Pottellis, De Waghemakere, Winghene, de Zuttere, vormen slechts enkele voorbeelden. Wat ook opvalt is het groot aantal scholieren dat zijn termijn van vier jaar niet uitdoet en dit om allerlei redenen. Sommigen treden in (bvb. Ter Duinen, abdij van Drongen, O.L.V. Broeders te Gent). Meer nog gaan een ambacht leren. Sommigen geven gewoon de brui aan de studies, anderen verhuizen of sterven. Enkelingen blijven langer dan vier jaar als bursaal in het konvent.

Op 21 maart 1543 (n.s.) verhogen de weduwe Lieve van Steelant en haar zoon, Frans van Pottelsberghe, de dotatie van deze stichting met 3 losrenten op de stad Gent voor een totaal van 8 Lb. 5 sch. gr. de penning 16. Elke scholier krijgt 12 sch. 6 den. gr. per jaar meer zodat elk kind nu zal hebben 3 Lb. 2 sch. 6 den. gr. i.p.v. 2 Lb. 10 sch. gr. per jaar⁴⁸.

Na de dood van de laatstoverlevende zoon, Frans († 28-2-1545), sticht Lieve weer nieuwe jaargetijden en missen. De dertien scholieren van Mr Lieven van Pottelsberghe moeten op deze erediensden in uniform aanwezig zijn. Ze krijgen dan ieder een brood van een pond. Het brood van de afwezige scholieren moet gegeven worden aan de 50 arme kinderen die les volgen in het fraterhuis (derde tafelkinderen) (Akte van 19 juli 1546)⁴⁹.

Lieve van Steelant overlijdt, zoals reeds gezegd, op 2 april 1563. Het kollatierecht gaat over op de naaste bloedverwanten. Langs Lieve's kant is dit M^{er} Jan Barrat, raadsheer in de Rekenkamer te Rijsel, zoon van haar oudste zuster Margriet en van Rasse Barrat of Barat; langs Lievens kant komt Corneel Wouters, heer van Vinderhoute, in aanmerking. Hij

(47) R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43. Cfr. de beschrijving bij J. ROEGIERS, *Inventaris van het archief van het bisschoppelijk Seminarie te Gent*, Brussel 1970, 12.

(48) S.A.G., reeks 301, nr. 96, 176^r-176^v; R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 90^r-93^r; nr. 46. Goedkeuring van deze stichting door de vicaris-generaal van Carolus de Croy, bisschop van Doornik: R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 93^v-94^r.

(49) S.A.G., reeks 301, nr. 100, 52^v-55^r; S.A.G., Hiëronymieten, nr. 48. Deze fundatie wordt eveneens bevestigd door de vicaris-generaal van bisschop Carolus van Croy: R.A.G., Hiëronymieten, nr. 49.

is een zoon van Jan Wouters, neef van Lieven van Pottelsberghe en van Marie van Nieuwenhuysse⁵⁰. Deze beide kollators op provisors van de fundatie zullen in 1569 met het bisdom Gent onderhandelen over de overdracht van de beurzen op de seminaristen van het nieuw op te richten Seminarie binnen de vroegere fraterschool. Aangezien de dotatie ondertussen onvoldoende hoog was om dertien scholieren te onderhouden, ondermeer omdat het kostgeld in het Seminarie hoger was dan in het fraterhuis, werd het aantal beurzen teruggebracht op zes. De beide kollators behielden het recht om de bursalen aan te duiden maar ze dienden zich te schikken naar de voorschriften van het Koncilie van Trente inzake de voorwaarden die aan kandidaatseminaristen werden gesteld⁵¹.

V. NABESCHOUWINGEN

Een witte raaf. Zo kunnen we Lieven van Pottelsberghe wel noemen. Uit een onopvallende familie gesproten, heeft hij het gerealiseerd om in enkele decennia op te klimmen tot een van de machtigste en rijkste persoonlijkheden in Vlaanderen. Door het een na een overliden van zijn vijf kinderen heeft zijn opgang geen continuïteit gekend. Andere takken van de familie hebben zich pas in de zeventiende en de achttiende eeuw sociaal opgewerkt (Pottelsberghe de la Potterie).

Uit de Staten van Goed en de boedelbeschrijvingen blijkt duidelijk dat Lieven uiterst weinig bij erfenis van zijn ouders verworven heeft (enkele gronden ten Westen van Gent via de familie Snibbels). Natuurlijk heeft hij, dank zij zijn huwelijk met een rijke Waaslandse dochter uit een invloedrijk geslacht, een belangrijke stap gezet in de opbouw van zijn patrimonium en wellicht ook van zijn politieke carrière. Want ook hierin kon zijn familie hem weinig of niet helpen. Zijn tak van de familie Van Pottelsberghe heeft geen universitaire en/of politieke traditie. Hijzelf was trouwens de laatste Vlaming die in de eerste helft der zestiende eeuw zulk een politieke en administratieve carrière kon opbouwen zonder academisch gevormd te zijn. Het is ongetwijfeld door het contact met leden uit de hoogste regeringskringen en met de talrijke universitair geschoolde juristen in stad en staat dat hij voor zijn zonen een degelijke juridische opleiding gewenst heeft. Hij zag ook wel in dat dit voor zijn zonen onderhand een noodzaak was geworden. Lieven van Pottelsberghe blijkt zijn gemiste opleidingskansen achteraf ook niet ingehaald of gekompenseerd te hebben. In een tijd waarin politici en juristen fervente humanisten worden, geeft onze held geen blijk van humanistische noch van enige andere intellectuele of artistieke belangstelling. We vinden zijn naam niet terug onder de talrijke humanisten of kunst-geïnteresseerden

(50) J. ROEGIERS, *Oprichting*, 42 en *H.M.G.O.G.*, XXXII (1978) 114-115 en stambomen.

(51) J. ROEGIERS, *Oprichting*, 43. In de lijst der bursalen-seminaristen (pp. 174-179) treft men herhaaldelijk dezelfde familienamen aan als in de lijst der bursalen van de Hiëronymieten. Ze worden blijkbaar uit dezelfde sociale groep gerekruteerd.

te Gent of te Brussel. Noch zijn testament, noch zijn Staat van Goed maken melding van een belangrijk boeken- of kunstbezit. Hij besteedde een fortuin aan liefdadig werk, aan zijn zieleheil en aan zijn glorie. En ik geloof dat ook de beurzenstichting voor arme scholieren eerder in deze sfeer moet gesitueerd worden dan in een effectieve belangstelling voor studie en intellectuele activiteiten.

Lieven van Pottelsberghe moet daarentegen ongetwijfeld over bijzondere financiële, politieke en diplomatieke capaciteiten beschikt hebben, om — uit het niets gekomen — in enkele jaren tijd, vertrouweling te worden van de vorst en in heel Vlaanderen zoveel macht en invloed te verwerven. Het is jammer genoeg onmogelijk om voor een zestiende-eeuwse figuur, die nauwelijks persoonlijke papieren of geschriften heeft nagelaten, het gedragsmechanisme na te gaan. Het is echter duidelijk dat bij deze ambtenaar-politicus heel wat elementen en krachten een rol hebben gespeeld om het doel te bereiken: sociale promotie, macht en rijkdom. Een goed overwogen huwelijk, het onderhouden van talrijke relaties, verregaand nepotisme op alle gebieden en de kumul van ambten die in diverse organen en instellingen invloed geven, zijn zovele elementen die zeker bij hem aanwezig zijn. De kumul van wedden, de steekpenningen die hij overal vroeg⁵², de extra's voor bewezen diensten en ongetwijfeld goede investeringen, hebben hem financieel zoveel armslag gegeven dat hij geldschierter van de vorst werd. Hij is alleszins de laatste ambtenaar en buitendien *homo novus*, die via kumul van ambten zoveel macht naar zich toe gehaald heeft. Na hem zullen die verschillende ambten trouwens niet meer in één hand verenigd worden. En om P. van Peteghem te citeren: „hij is de laatste ambtenaar die, bekleed met vorstelijke macht, erin slaagde om deze invloed zodanig in persoonlijk voordeel om te buigen”⁵³.

Het moeten voor deze man ongetwijfeld zware slagen zijn geweest om vier van zijn vijf kinderen te zien verdwijnen. Zijn hoop op een dynastie werd hierdoor meer en meer de grond ingeboord. Zijn echtgenote heeft bovendien het laatste kind, zonder nakomeling, ten grave gedragen. Het enorme fortuin van deze „dode staecke” werd aldus verdeeld over de beide families.

Een menselijk facet van deze man is zeker het feit dat hij de herinnering aan zijn zoon Florens, gestorven tijdens zijn rechtenstudie in het verre Orleans, en nadien van zijn zoon Antoon, wilde levendig houden door een fundatie van beurzen voor onbemiddelde burgerkinderen.

(52) Mededeling van Dr. Paul van Peteghem. Voorbeelden van Lievens financiële activiteiten bij P. VAN PETEGHEM, *Centralisatie in Vlaanderen onder Keizer Karel (1515-1555). Een onderzoek naar de plaats van de Raad van Vlaanderen in de Habsburgse Nederlanden*. Onuitgegeven doktoraatsverhandeling, Gent 1980, II, 45-49. We danken de auteur voor de inzage in zijn proefschrift en voor de talrijke gesprekken die we met hem over Van Pottelsberghe gevoerd hebben. Dit algemeen besluit is hiervan de vrucht.

(53) P. VAN PETEGHEM, *o.c.*, II, 48.

Zeer zeker kunnen we Lieven van Pottelsberghe niet bestempelen als een mecenas zoals A. van de Veegaete het doet. Zijn godsvruchtige werken hebben niets met mecenaat maar alles met liefdadigheid te maken, tot verwerving van eigen zieleheil en glorie. Dit geldt zowel voor de talrijke jaargetijden en missen waardoor hij aan heel wat geestelijken een prebende verschaft heeft, als voor de brooduitdelingen aan de armen die hiervoor slechts in aanmerking komen zo ze aanwezig zijn op de officies, en zelfs voor de beurzenstichting waarbij de tien en later dertien scholieren zich door kledij en plaats duidelijk dienen te identificeren als de bursalen van de Stichting Vinderhaute. Ook niet de restauratie en de uitbreiding van de fundatie van het Alynshospitaal, noch de vroeg-renaissance inrichting van de familiekapel in de Sint-Michielskerk kunnen als mecenaat beschouwd worden. Zelfs de familieportretten, zijpanelen van een drieluik waarvan het middenstuk verdwenen is, en die toegeschreven worden aan G. Hoorenbaut, kunnen niet als voorbeeld van Lievens kunstzin of mecenaat beschouwd worden. Dit vooral omdat, mijns inziens, deze portretten niet door Lieven, maar door zijn echtgenote besteld zijn na de dood van haar echtgenoot (1531) en voor het overlijden van Frans (1545). Lieve van Steelant en Frans van Pottelsberghe zijn namelijk de enigen die op het schilderij geen kruisje dragen (zie afbeelding)⁵⁴. Deze schilderijen passen overigens wel in de galerij van zestiende-eeuwse schenkersportretten.

Zijn politieke-administratieve loopbaan zonder academische vorming, zijn houding t.o.v. politieke macht, centralisatie en staatsstructuren, zijn specifieke vorm van liefdadigheid en het volledig ontbreken in zijn situatie van enige humanistische en zelfs artistieke belangstelling maken van Lieven van Pottelsberghe een late middeleeuwer, een anakronistisch buitenbeen in de zestiende eeuw.

Corrigendum

De heer L. Pee uit Dendermonde was zo vriendelijk voor mij na te gaan of Antoon van Pottelsberghe effectief kanunnik is geweest van het Dendermondse kapittel (zie H.M.G.O.G., XXXII (1978) 104). Uit dit onderzoek blijkt dat Antoons naam noch in de lijsten der kanunniken, noch in de *acta capitularia* vermeld staat, zodat we mogen aannemen dat hij de prebende van Dendermonde nooit bekomen heeft of tenminste nooit in ontvangst heeft genomen.

(54) De twee zijpanelen met de portretten bevinden zich thans in het Museum van Schone Kunsten te Gent. Zie de bespreking in: *Album van het Museum voor Schone Kunsten te Gent*, Gent s.d., 44-47, met kleurreproducties.

*Lieven Van Pottelsberghe en Lievine van Steelant met hun vijf kinderen.
Toegeschreven aan Gerard Hoorenbaut (Gent, ca. 1465 ? - ca 1540)
(Museum voor Schone Kunsten te Gent)*

BIJLAGE

*Lijst van de scholieren die genoten hebben van de beurzenstichting van Lieven van Pottelsberghe tussen 1521 en 1529*⁵⁵

[82^v] Nu volghen hiernaer de namen vanden thien scolieren die de gifte vanden voornoemden fundatuers ende huerlieder naercommers zullen hebben omme ghehouden te zijne in naercommenden tijde. Te wetene de drie in een universiteyt zulck als de fundatie inhaut. Ende dandere zevens binnē den huuse van Sente Hieronimus al achtervolghende der oordinantien vanden voornoemden fundatuers in de XLII ende XLIII artien der fundatien hier voren ghezēdt. Ende te wat jare, maende ende daghe [83^v] zij thien kinderen ter provene ghestelt zijn, ende bij wien ende van wiens zijde.

Ende aldereerst zo hebben de voornoemde fundatuers edele ende weerde heere M^{er} Lievin van Pottelsbeerghe, ruddere, heere van Vinderhaute, Meerendre, etc. ende Mevrouwē Livine van Steelant zijn wettelycke ghezēnede ghesaemdelic ghenomen drie kinderen ende ghegheven de provene vander fundatie den XXV^{en} in hoymaent anno XV^cXXI⁵⁶ omme ghezonden te werdene ter universiteyt van Luevene bijden pater vanden godshuuse van St. Jeronimus ten fratres. De welcke zijn bijden voornoemden pater besteedt int collegie te Nazarete⁵⁷ inde voornoemde stede van Luevene omme aldaer te studeerne vier jaer lanc achtervolghende den XXVII^{en} artien vander fundatie voornoemd. Ende waren ghenaeamt te wetene

Godefroot van Mortaigne ghezeyt Pottellis fs Floreys⁵⁸
Copkin vander Burcht fs Claeys⁵⁹
Ende Ryckaert van Loo fs. Vincents⁶⁰.

Item ende andere zevens kinderen waren ghenomen bijden zelve fundatuers [83^v] ende hemlieden wart de provene ghegheven van binnē den godshuuse van Sente Jeronimus te moghen wonene vier jaer lanc ten zelve daghe, maenden ende jare als voren.

(55) R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 82^v-83^v.

(56) 25 juli 1521.

(57) Het klooster der Broeders van het Gemene Leven te Leuven heet *Domus Sanctorum Martini et Gregorii*. De Sint-Maartensschool wordt ook wel S. Hiëronymuskollege genoemd na haar funktiewijziging a^o 1524-1526. Zie p. (7) en E. DE MAESSCHALCK, *Beurzen en Colleges*, 557, 563.

Het Fraterhuis van Brussel heet *Domus de Nazareth*, cfr. *Monasticon*, 19.

(58) Immatrikulatie te Leuven op 28-8-1521, „Godefridus Poltellis de Gavere, Tornacensis diocesis, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule de l'Université de Louvain*, III, Brussel 1958, 656, nr. 238).

(59) Imm. te Leuven op 28-8-1521 „Jacobus Verborch de Gandavo, Tornacensis diocesis, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule*, III, 656, nr. 239).

(60) Imm. te Leuven op 27-8-1522 „Ricardus van Loo de Gandavo, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule*, III, 679, nr. 211).

Te wetene Hubrecht Goossins fs. Vincents
 Hannekin de Moor fs. Joos⁶¹
 Willekin Thuenis fs. Pieters
 Annekin vanden Dale fs. Pieters⁶¹
 Corneelkin Sbuex fs. Claeys⁶¹
 Symon van Overwale fs. Jooris
 Claeyskin vanden Vivere fs. Joos.

Den XXV^{en} in hoeymaent anno XV^cXXV zo waren ghepresenteert bij edele ende weerde heere M^{er} Lievin van Pottelsberghe, ruddere, heere van Vinderhaute, Meerendre etc. ende Mevrouw Livine van Steelant zijn wettelicke ghezelnede, tsamen fundatuers in dese zake, Heer Jacob de Proost, pater vanden godshuuse [84^r] van Sente Jheronimus andre drie kindren omme besteedt te werdene in de universiteyt van Luevene omme daer te studeerne vier jaren lanc naer tinhouden vander zelve fundatie. Ende waren ghenaeamt

Cornelis de Buck fs. Claeys⁶². [Bijgevoegd :] Dese liet de studie den V^{en} octobris XXVIII tich ende ghync leeren zijn ambacht. Ende in zijn stede quam te Luevene Andreas de Vos fs. Pieters Caescopere⁶³

Joannes de Moer fs. Joos⁶⁴

Joannes vanden Dale fs. Pieters⁶⁵. [Bijgevoegd :] Dese naer dat zijn eerste jaer huute was liedt oic de studie ende ghync in zijne stede te Luevene Joannes Luerens⁶⁶ omtrent den XXV^{en} julii anno XXVI tich.

Ende insghelycx waren ten zelve daghe andre zeven kindren ghepresenteert bijden zelve fundatuers den voornoumden pater omme aldaer

(61) Wordt in 1525 universiteitsstudent, zie verder.

(62) Was in 1521 bursaal in het konvent te Gent. Imm. te Leuven op 29-8-1525 „Cornelius filius Nycolai de Buck de Gandavo, Tornacensis diocesis, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule*, III, 746, nr. 173). Deze verliet Leuven op 5-10-1528 om een ambacht te leren.

(63) Was op 25-7-1525 bursaal geworden te Gent (zie noot 66). Vertrekt ca. 5-10-1528 naar Leuven, imm. er op 27-2-1529 „Andreas Vos de Gandavo, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule*, IV, 16, nr. 103). Bij de nieuwe collatie van bursalen op 25-7-1529 wordt Andreas Vos terug opgenomen in het konvent te Gent. „Andreas Vos fs. Pieters. Die te Luevene gheweest es zichtent den V^{en} octobris XXVIII bij ordonnantie van mijnen heere den fondateur es nu beschicht vanden selven bij speciale gratie te zijne ende thebbene tprofyt ende tvordeel vander diensteste plaetse deser nieuwer fondatie zo langhe alst hem mijnen heere voornoemd believen zal. Ende es alzoe ghebleven ende ghebruuct der gratie toten XXV daghe van hoymaent XXXII ende quam in zijne stede Pierkin Witboet van Caprijke fs. Paschasi” (R.A.G., Hiëronymieten, nr. 43, 86’).

(64) Was in 1521 bursaal in het konvent te Gent. Imm. te Leuven op 29-8-1525. „Joannes filius Jodoci de Moer de Gandavo, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule*, III, 746, nr. 172).

(65) Was in 1521 bursaal in het konvent te Gent. Imm. te Leuven op 29-8-1525 „Joannes de Valler filius Petri de Gandavo, Tornacensis diocesis, Castrensis, dives” (A. SCHILLINGS, *Matricule*, 746, nr. 174). Verlaat Leuven ca. 25-7-1526.

(66) Werd op 25-7-1525 bursaal in het konvent te Gent. Vertrekt ca. 25 juli 1526 naar Leuven. Niet weergvonden in het matrikel.

inden zelven godshuuse te studerene andre ghelycke vier jaren. Ende waren ghenaeamt

Andreas de Vos fs. Pieters ⁶⁷. [Bijgevoegd:] Want dese zo voeren staet ghync te Luevene den V^{en} octobris XXVIII tich, zo quam in zijn stede Mathias Vaed fs. Lievins

Joannes Laurins fs. Claeys ⁶⁸. [Bijgevoegd:] Want dese track te Luevene inde stede van Joannes vanden Dale zo voeren ghezeit, zo quam in zijn stede Joannes Capproen fs. Christoffels, omtrent den XXV^{en} julii anno XXVI tich

Livinus Poelge fs. Jans

Karolus Minne fs. Luucx

Nychasius Male fs. Arends

Heynricus Lebeke fs. Jans

[84^r] Joannes Sturtewaghen, fs. Bauwins. [Bijgevoegd:] Lied de studien, ghync zijn ambacht doen, et in zijne stede quam Wulfardus de Zuttere fs. Eloys den XXVIII^{en} novembris anno XXVIII tich.

Ende hier hendt den tyt van tweewaert vier jaren dat de tiene burssalen vanden voornoemden fondatuers ghezyn hebben, te wetene de drie te Luevene ende de zevene int huus van Sente Jeronimus te Ghendt.

[Rest van het blad blanco].

(67) Zie noot 63.

(68) Zie noot 66.